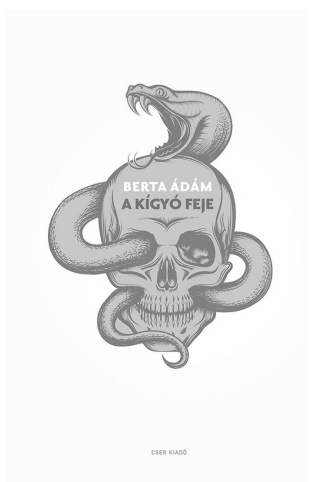


KOLOZSI ORSOLYA

Az ezerfejű kígyó

BERTA ÁDÁM: A KÍGYÓ FEJE



Cser Kiadó
Budapest, 2020
304 oldal, 3695 Ft

”

Berta Ádám hatodik kötetének már a borítója is kérdőjelként mered az olvasóra, még akkor is, ha nyilvánvaló, hogy egy koponyában tekerdő kígyót ábrázol. A fenyegető, marásra kész kígyó és az emberi koponya ugyanis a halált és a pusztulást, valamint az erőszakot idézi, asszociációs mezejébe nem igazán fér bele az a babarózsaszín árnyalat, mely a borítót uralja. *A kígyó feje* később sem oldja fel ezt az ellentmondást, sőt, egyre csak növeli az olvasó elbizonytalanodását, kérdéseinek számát. Az első oldalak után úgy tűnik, hogy egy zombiregénybe csöppenünk, és a helyszín egy kis kazak falu lesz, ahol egy titokzatos kriptá mélyén 33 mhackay és 66 ubir sírja áll, ezek a lények pedig veszélyt jelentenek a békés kis település lakóira. A vámpír- és zombiregények zsánerei azonban már itt összevegyülnek a maffiózók világával, és hozzájuk kapcsolódó ironikus társadalomábrázolással. A szálak pedig egyre csak bonyolódnak, mert a kazak falu lakói és asztallapról kokaint szívó maffiavezérek mellett magyar tudós, gyógyszerész és napellenzőkkel üzletelő vállalkozó is megjelenik a színen. A sokszereplős történet egyre abszurdabbá válik, és nehezen látható a narratíva fő csapásiránya. Nagyon erősen jönnek szembe ugyanakkor olyan motívumok (mint a golflabda vagy a sötétpiros galagonyás cukorka), melyek mintha a széttartó, nehezen összeegyeztethető történetelemeket próbálnák metaforikusan összetartani. De ezek vizsgálatába és értelmezésébe éppúgy beletörök a bicskánk, mintha a történetet próbálnánk felgöngyöltíteni. Halványan azért kirajzolódik a szüzsé lényege, látható, hogy mindenki a kilencvenkilenc holttesttől próbál szabadulni, de azok rejtélyes módon újra és újra megjelennek a titokzatos kápolna pincéjében.

A második fejezetben aztán szinte teljesen leépülnek a fantasyelemek, és előtérbe lép egy addig mellőzött szereplő, Sanyi, akit egy mindentudó narrátor segítségével mutat be az író. Az életközépi válsággal, feleségétől való elhidegülésével küzdő férfi múltja és jelene tárul fel a könyv legnagyobb ré-

szét kitevő oldalakon, az eddigiekkel ellentétben a realista-minimalista történetmondás eszközeivel. A minimalizmus azonban csak látszólagos, mert bár a narrátor rövid, a hétköznapi nyelvhasználatot idéző mondatokat használ, mégis egy lélektani mélyfúrásnak lehetünk tanúi, mely nem csak a könyv legterjedelmesebb, de legjobban sikerült része is. Berta Ádám írói tudása itt mutatkozik meg leginkább, egzisztenciális válságban vergődő hősének bemutatásakor úgy hoz közel egy életkrízist és az azzal járó belső feszültséget, hogy a magyarázat helyett az ábrázolásra koncentrál. Sanyi magányos hős, aki senkihez nem képes kapcsolódni, munkahelyén és otthonában is el van szigetelődve az emberektől. Sokat töpreng (az omnipotens elbeszélő egész pontos képet fest arról, mi zajlik benne), de gondolatai nem állnak össze rendszerré, nem érti meg önmagát, nem tudja értelmezni helyzetét. Teljesen hiteles és hétköznapi az a mód, ahogyan ez a zárkózott ember saját élethelyzetével és személyiségével birkózik, és végül nem jut sehová. Nem talál kulcsot sem a világhoz, sem önmagához, nincs receptje, nincsenek konzerv-szólamai a „helyes” életre. Egyszerűen csak él és boldogul, ahogy éppen tud. A gondolkodást sok szempontból értelmetlennek találja: „Saját rezignált karaktere arra a felismerésre épül: tők mindegy, elmondja-e, ami nyomasztja, illetőleg foglalkoztatja. Egyszerűbb csendben megvárni, amíg a gondolatai önkéntelenül más tárgyra terelődnek.” Sanyi ugyan kontemplatív elme, de nem abban az értelemben, ahogyan például az egzisztencialista francia írók hősei. Az ő gondolatfutamai nem igazán a lét értelmét vagy a végső erkölcsi igazságokat keresik, egyszerűen csak eliramodnak erre-arra. De bármilyen céltalanok, sehová sem tartók ezek a gondolatfoszlányok, mégis rendkívül érzéketes és plasztikus képet rajzolnak erről a férfiről, és társadalmi pozíciótól, nemtől függetlenül az olvasó is könnyen azonosul velük, hiszen legtöbbször nem raszkolnyikovi gondolatmeneteket pörgetünk, lehet, hogy csak egy kóbor kutyán vagy a patikában látott szájjvízen gondolkodunk. Az erőssége a szövegnek, hogy ezekből a „semmitmondó” kis vázlatokból aztán mégiscsak kirajzolódik egy személyiség, méghozzá nagyon is kézzelfoghatóan. Rendkívül hitelesen mutatja be a főhős válságát, szituációkban láttatja ezt az egyre magányosabb, az emberektől és végül önmagától is elidegenedő férfit.

Az, hogy Sanyi, saját életéről elmélkedve nem jut el átfogóbb jelentésekig, az egész kötet szerkezetének alapja is egyben. A *kígyó feje* nem teleologikusan építkező szöveg, melyben egy fő szál alá szerveződnek a mellékszálak, és végül együtt érnek el a végkifejletig. Az alárendelések helyett ez inkább a mellérendelések szövege, ahol sok minden (látszólag teljesen össze nem illő dolog) kerül egyenrangúan egymás mellé, és még a könyv végén sem derül ki, melyik volt tulajdonképpen a fő szál. Mert bármennyire is szeretnénk, és bármennyire is megszoktuk, nincs fő szál, a szöveg ugyanis nem a hagyományos regényszerkezetet és narratív modellt működteti. Bár a cím a kígyó fejére utal, egy vonalszerű valami kezdőpontjára (vagy végpontjára), itt nem találjuk meg a kígyó fejét, mert a szöveg inkább egy ezerfejú, minden irányba tartó szöveg, mely szkeccsekből, vázlatos pillanatképekből építkezik. Van itt gyermekrablás, rejtélyes holttestek, kiugrott szerzetes, Thai Chi edzés és mérgezőes gyilkosság, egy-egy apró szállal még össze is függenek ezek a darabok, de egyik sem kerekedik a másik fölé, nem sajátítja ki a végső jelentésképző szerepet. Erre a furcsa, az olvasót is próbára tevő szövegalkító eljárásra utalhat az egyik mottó, a Nádas Pétertől kölcsönzött szövegrészlet: „Egészen váratlan helyen nem a tudásnak, hanem a tudás hiányának lett jelentősége.” Mintha éppen a bizonytalanság lenne a szöveg tétje, az európai gondolkodástól oly idegen centrumnélküliség, a megértés lehetetlenségének kézzelfoghatóvá tétele, hogy csak egy pár

órára is, de kibillenjünk megszokott pozícióinkból. Ugyanezt erősíti a szintén mottóként használt Bukowski-idézet is, különösen annak második fele: „óvakodj a gyorsan dicsérőktől / mert dicséret kell nekik cserébe / óvakodj a gyorsan ítélőktől / mert félnek attól, amit nem tudnak.” (Gyukics Gábor fordítása) Lehetséges, hogy a kötet azzal a gyengénkkel szembesít, hogy mindent érteni szeretnénk, nem tudunk megnyugodni a meg-nem-értésben, pedig van, ahol az értelem fénye kevés (például Moby Dick gyomrában, hogy egy másik mottóra is történjen utalás). Ahogy részben ennél a szövegnél is, hiszen hogy mi a lényeg, hol a kigyó feje, nem derül ki. Mindenkinek máshol, nekem például egyértelműen Sanyi válságánál.



Eltűnt idő nyomában 1. olaj, vászon, 100×70 cm, 2019.